

**KUNIGAIKŠČIAI
OSTROGIŠKIAI**

Knygos leidybą parėmė

Versta iš:

Князі Острозькі, Київ: Балтія-Друк

Autoriai:

istorijos m. kandidatas, vyresnysis mokslinis bendradarbis **Oleg Dziarnovič** (Baltarusija),
humanitarinių m. dr., prof. **Raimonda Ragauskienė** (Lietuva),
istorijos m. kandidatas, doc. **Igor Teslenko** (Ukraina),
istorijos m. kandidatas, vyresnysis mokslinis bendradarbis **Boris Čerkas** (Ukraina).
Įžanga humanitarinių m. dr., prof. **Alfredo Bumblausko** ir
humanitarinių m. dr., doc. **Genutės Kirkienės**.
Reziumė anglų kalba autorė humanitarinių m. dr., doc. **Genutė Kirkienė**

Vertėjai:

Vasil Kapkan,
Danguolė Kotryna Kapkanaitė

Mokslinis redaktorius **Igor Teslenko**

Projekto koordinatoriai:

humanitarinių m. dr., prof. **Alfredas Bumblauskas** (Lietuva),
humanitarinių m. dr., doc. **Genutė Kirkienė** (Lietuva)

Projekto partneriai:

Lietuvos Respublikos užsienio reikalų ministerijos
Vystomojo bendradarbiavimo ir paramos demokratijai departamentas
Istorinės atminties akademija, Lietuvos Respublikos ambasada Ukrainoje

Meninis apipavidalinimas **Oleksandro Androščuko**

Maketas **Oleksijaus Čuriumovo**

Nuotraukos:

Oleksandro Ivanovo, Mikolos Ferencevo, Virginijaus Strolios,
† Jurijaus Buslenkos, Dmitro Slediuko, Andrijaus Dybovskio

Šį leidinį draudžiama atgaminti bet kokia forma, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais internete, platinti jo kopijas – parduoti, nuomoti, teikti panaudai, be autorių sutikimo išleisti ir versti.
Taip pat draudžiama šį kūrinį, esantį bibliotekose, mokymo įstaigose, muziejuose arba archyvuose, viešai skelbti ar padaryti viešai prieinamą kompiuterių tinklais tam skirtuose terminaluose tų įstaigų patalpose.

© Oleg Dziarnovič, 2016
© Raimonda Ragauskienė, 2016
© Igor Teslenko, 2016
© Boris Čerkas, 2016
© Alfredas Bumblauskas, 2016
© Genutė Kirkienė, 2016
© Vasil Kapkan, vertimas, 2016
© Danguolė Kotryna Kapkanaitė, vertimas, 2016
© Балтія-Друк, 2016
© Mokslo ir enciklopedijų leidybos centras, 2016

ISBN 978-5-420-01779-1

UDK 94(474.5),1385/1569“(092)

Ku-194

TURINYS

Ostrogiškiai tarp Vilniaus, Ostrogo ir Kijevo (<i>A. Bumblauskas, G. Kirkienė</i>)	7
Ostrogiškių kilmė ir genealogija	11
Kunigaikščių giminės kilmės paslaptis (<i>I. Teslenko</i>)	12
Didysis karvedys kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis	21
Vilnius politinėje didiko karjeroje (<i>R. Ragauskienė</i>)	22
Lietuvių istoriografija (<i>R. Ragauskienė</i>)	23
Konstantino Ostrogiškio karjera Aleksandro Jogailaičio Vilniaus dvare (<i>R. Ragauskienė</i>)	25
Vilnius Konstantino Ostrogiškio politinėje karjeroje Žygimanto Senojo valdymo metais (<i>R. Ragauskienė</i>)	32
Konstantino Ostrogiškio karinė karjera bei Lietuvos ir Rusijos valstybės sienos gynyba (XV a. pabaigoje–XVI a. pirmąjį trečdalią) (<i>B. Čerkas</i>)	42
1514 metų Oršos mūšis ir Konstantinas Ostrogiškis (<i>O. Dziarnovič</i>)	72
Konstantino Ostrogiškio turtas ir religinė mecenatystė Lietuvoje (<i>R. Ragauskienė</i>)	85
Vosylius Konstantinas Ostrogiškis – „nekarūnuotasis karalius“	97
Vosyliaus Konstantino Ostrogiškio sėkmės paslaptys (<i>I. Teslenko</i>)	98
Nuo opozicijos iki pritarimo: 1569 metų Liublino unija (<i>I. Teslenko</i>)	107
Nuo pritarimo iki opozicijos: 1596 metų Brastos unija (<i>I. Teslenko</i>)	113
Kunigaikštis Jonušas Ostrogiškis – paskutinis giminės atstovas „pagal kalaviją“ (<i>I. Teslenko</i>)	121
Ostrogiškių giminės moterys	131
Beata Kościelecka-Ostrogiškė-Łaska (<i>R. Ragauskienė</i>)	132
Kijevo vaivados Vosyliaus Konstantino Ostrogiškio dukros (<i>R. Ragauskienė</i>)	142
Ona Aloizė Ostrogiškė – paskutinė giminės atstovė „pagal verpstę“ (<i>I. Teslenko</i>)	154

Ostrogiškių mundus magnus ir Ostrogo kunigaikščių palikuonys	163
Ostrogiškių atminties vietos Rytų ir Vidurio Europoje (<i>I. Teslenko</i>)	164
Ausigas (<i>I. Teslenko</i>)	169
Bendzinas (<i>I. Teslenko</i>)	172
Berestjė (<i>O. Dziarnovič</i>)	174
Bila Cerkva (<i>I. Teslenko</i>)	176
Bilohorodka (<i>I. Teslenko</i>)	178
Varšuva (<i>I. Teslenko</i>)	179
Veviurka (<i>I. Teslenko</i>)	182
Višnicė (<i>I. Teslenko</i>)	183
Viena (<i>I. Teslenko</i>)	186
Vilnius (<i>I. Teslenko</i>)	188
Vinycia (<i>I. Teslenko</i>)	190
Voluinės Vladimiras (<i>I. Teslenko</i>)	191
Vologda (<i>I. Teslenko</i>)	192
Dembnas (<i>I. Teslenko</i>)	194
Dermanė (<i>I. Teslenko</i>)	196
Dubnas (<i>I. Teslenko</i>)	198
Zaslavas (<i>I. Teslenko</i>)	202
Zviagelis (<i>I. Teslenko</i>)	205
Zietela (<i>O. Dziarnovič</i>)	206
Kežmarokas (<i>I. Teslenko</i>)	208
Kijevas (<i>I. Teslenko</i>)	210
Starakostiantynivas (<i>I. Teslenko</i>)	216
Krokuva (<i>I. Teslenko</i>)	220
Kremenecis (<i>I. Teslenko</i>)	224
Litovežas (<i>I. Teslenko</i>)	226
Luckas (<i>I. Teslenko</i>)	227
Lvovas (<i>I. Teslenko</i>)	228
Liublinas (<i>I. Teslenko</i>)	230
Makovicė (<i>I. Teslenko</i>)	232
Mežyričas prie Ostrogo (<i>I. Teslenko</i>)	236
Maskva (<i>I. Teslenko</i>)	238
Orynynas (<i>I. Teslenko</i>)	239
Opatuvas (<i>I. Teslenko</i>)	240
Ostrogas (<i>I. Teslenko</i>)	242
Švento Kryžiaus Ostrovecas ir Čenstočicė (<i>I. Teslenko</i>)	246
Paduja (<i>I. Teslenko</i>)	247
Polonė (<i>I. Teslenko</i>)	248
Praha (<i>I. Teslenko</i>)	250
Roudnicė (<i>I. Teslenko</i>)	254
Rivnė (<i>I. Teslenko</i>)	256
Stare Selo (<i>I. Teslenko</i>)	258
Stepanė (<i>I. Teslenko</i>)	259
Tarnuvas (<i>I. Teslenko</i>)	262
Ternopolis (<i>I. Teslenko</i>)	265
Trakai (<i>I. Teslenko</i>)	266
Turovas (<i>O. Dziarnovič</i>)	268
Čmeliuvas (<i>I. Teslenko</i>)	270
Šamotulai (<i>I. Teslenko</i>)	271
Jaroslavas (<i>I. Teslenko</i>)	272
Jakubovicė (<i>I. Teslenko</i>)	273
Ostrogiškių palikimas (<i>I. Teslenko</i>)	274
Ostrogo kunigaikščių įpėdiniai (<i>I. Teslenko</i>)	280
Reziumė anglų kalba (<i>G. Kirkienė</i>)	283

Iškilingų renginių, skirtų Oršos mūšio 500 metų minėjimui Vilniuje, vaizdai

Ostrogiškiai tarp Vilniaus, Ostrogo ir Kijevo

Prieš penkis šimtmečius, 1514 metų rugsėjo 8 dieną, prie Oršos Baltarusijoje buvo pasiekta viena didžiausių visų laikų Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos (LDK) ginklo pergalė. Pagal to meto šaltinius, 30 tūkstančių karių Lietuvos ir Lenkijos kariuomenė sutriuškino 80 tūkstančių Rusijos kariuomenę, 30 tūkstančių jos karių žuvo, nors jau anais laikais šie skaičiai buvo mažinami. Garsiajame Radvilų 1613 metų žemėlapyje, atsimenant prieš šimtmetį įvykusį mūšį prie Oršos, rašoma: „Čia 1514 metais, Žygimantui Senajam pavedus, kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis sumušė 40 tūkstančių maskvėnų kariuomenę“. Nors Maskvos kariuomenės skaičiais ir nuostoliais abejojama ir šiais laikais, tačiau visi tebėra įsitikinę, kad Maskvos kariuomenė buvo gerokai gausesnė. Be to, dabar tiksliau nusakoma Lietuvos ir Lenkijos jungtinės kariuomenės sudėtis. Naujausiuose tyrimuose minimi 8000 pašauktinių iš Lietuvos (vadovaujamų Jurgio Radvilos), tiek pat samdinių iš Lenkijos (samdytų už vasaryje įvykusio Lietuvos Seimo patvirtintų mokesčių pinigus, vadovaujamų Januszo Świerczowskio), taip pat gausios paties Žygimanto Senojo atsivestos Lenkijos pajėgos – Karūnos pinigais užverbuoti žmonės ir savanoriai (vadovaujami Jano Tarnowskio) bei karaliaus dvarionys (vadovaujami Wojciecho Sampolińskio).

Triuškinama pergalė prieš Maskvos kariuomenę dabar aiškinama novatoriškais karybos elementais – pirmą sykį pasaulio istorijoje panaudota artilerijos pasala. Po mūšio išsigalėjo nuomonė, kad Rusija atvirame lauke negali atsispirti Lietuvai. Oršos pergalė pakeitė karo eigą ir, nors neseniai prarasto Smolensko taip ir nepavyko atsiimti, LDK tuo metu sukliudė „rusų žemių rinkimo“ politikai, tarp LDK ir Maskvos kuriam laikui nusistojo jėgų pusiausvyra. Pirmą sykį taip toli Rytuose pasirodė Lenkijos kariuomenė (ne tik samdiniai); tai rodo, kad Žygimantas Senasis aiškiai suvokė geopolitinę Rusijos stabdymo reikšmę. Propagandos kampanija po mūšio leido Žygimantui Senajam spręsti ir kitus tarptautinius klausimus. Kai kurie iškilesni belaisviai buvo išsiuntinėti į Europos valdovų dvarus (į Budapeštą ir Veneciją), demonstruojama maskvėnų egzotika, o Lenkija ir Lietuva buvo vaizduojamos kaip Europos forpostas prieš „schizmatikus“.

Pasikeitė situacija ir tarptautinėje plotmėje, kuri iki tol Vakaruose buvo nepalanki LDK ir Lenkijai. Dar mūšio priešistorėje Habsburgai, kurdami plačią koaliciją, nukreiptą prieš Jogailaičius, sėdėjusius tuo metu Vengrijos ir Čekijos sostuose, į ją pakvietė ir Maskvos didžiąją kunigaikštiją. Po garsiosios Oršos pergalės LDK diplomatijoje atsirado naujų ryšių su Habsburgais: 1515 m. vasarą prie Vienos įvyko trijų Europos monarchų susitikimas, kurio nutarimais buvo suardyta koali-

cija prieš Jogailaičius, o LDK politinio elito delegacijos atstovai nuo tol užmezgė glaudžius ir nenutrūkstamus ryšius su Šv. Romos imperatoriais.

Oršos mūšis buvo plačiai aprašytas metraščiuose, pavaizduotas grožinėje literatūroje, dailės kūriniuose, plačiai nuskambėjo ir Europoje. Kartais istoriografijoje jis vadinamas Didžiuoju mūšiu arba Žalgiriu Rytuose.

Svarbiausi pergalės laurai tiek tais laikais, tiek šiais atiduodami jungtinės kariuomenės vadui Lietuvos didžiajam etmonui Konstantinui Ostrogiškiui, kartais vadinamam Rusios ar Lietuvos Scipionu, taip prisimenant vieną garsiausių visų laikų Romos karvedžių, Hanibalo ir Kartaginos nugalėtoją Scipioną Afrikietį. Nors Konstantinui Ostrogiškiui priskiriama dar keliasdešimt pergalių ir tik keli aiškūs pralaimėjimai, vis dėlto būtent su Oršos pergale Konstantinas, kaip ir visa Ostrogiškių giminė, tvirtai įžengė į Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos istoriją.

Tiesa, išskirtinį Konstantino Ostrogiškio vaidmenį rodė net ir pralaimėjimai. 1500 metų liepos 14 dienos mūšyje ties Dniepro intaku Vedroša (Smolensko žemėje) jis pateko į Maskvos nelaisvę ir ten išbuvo septynerius metus. Nors jį ir viliojo Maskvos valdovai – tiek Ivanas III, tiek jį pakeitęs Vasilijus III, – jis nepasidavė. Kilęs iš Ukrainos žemių, genealogiškai kildinamas iš Riurikaičių, visą gyvenimą ištikimas stačiatikybei Konstantinas Ostrogiškis kaip niekas kitas būtų tikęs Rusios „žemių rinkimo“ politikai, bet jis tuo nesusiviliojo, o 1507 metais net pabėgo iš nelaisvės į LDK ir tuo parodė, kas yra jo tikroji tėvynė.

Būtent Konstantino Ostrogiškio pasirinkimas tapo simboliu parodyti, kad Maskvos ir Kijevo Rusios likimai jau išsiskyre. Lemtingiausias čia buvo LDK ir Vilniaus vaidmuo: buvo perkirtos šių dviejų Rusių istorijos ir radosi pagrindas savarakiškam Baltarusijos ir Ukrainos istoriniam vaidmeniui ateityje.

Nors Konstantinas Ostrogiškis visada suvokė Kijevo svarbą Lietuvos Rusios likimui – 1530 metais palaidotas būtent Kijevo Pečorų lauroje, – tačiau ne mažesnę vaidmenį jis teikė Vilniui. Šaltiniai teigia, kad kaip tik prieš Oršos mūšį jis išprašė iš Žygimanto Senojo leidimą Vilniuje pastatyti dvi naujas cerkves, nors valdovai draudė statyti daugiau cerkvių. Pergalė mūšyje atvėrė šiam sumanymui kelią. Jis ne tik atnaujino ir perstatė dar Vytauto laikais (spėjama, 1415 m. LDK stačiatikių metropolijos įkūrimo proga) pastatytą katedrą-soborą, bet ir pastatė dvi naujas mūrines cerkves – Švč. Trejybės ir Šv. Mikalojaus. Tuo metu, kai aplink Vilniaus Rotušės aikštę dar nebuvo katalikiškų bažnyčių (nei Šv. Kazimiero, nei Šv. Teresės, nei Visų Šventųjų), Vilniaus „vizitinę kortelę“ kūrė būtent šios Konstantino Ostrogiškio funduotos stačiatikių cerkvės.

Yra dar viena nepaaiškinta Vilniaus istorijos mįslė – iš kur kilęs gynybinės sienos vienintelis išlikusių vartų – Aušros vartų – vardas. Lenkiškai ir lotyniškai jau XVI amžiaus pabaigoje šie vartai vadinami *Ostra brama* (lot. *Porta acialis*), t. y. Aštriejį vartai. Kadangi ten ypatingų „aštrumų“ pastebėti sunku,

lietuviai pavadino Aušros vartais, nes per vartus kelias eina į rytus, Medininkų ir Krėvos link.

Galima dar viena netikėta versija – Aušros vartai buvo baigiami statyti būtent Oršos mūšio epochoje. Būtent per šiuos vartus turėjo grįžti iš Oršos Konstantino Ostrogiškio kariuomenė, būtent prie šių vartų, romėnų papročiu, Vilnius turėjo surengti sutikimo triumfą. Tada šiame kontekste labai egzotiškai ir netikėtai, tačiau įtikinamai nuskamba spėjimas, kad vartai galėjo būti pavadinti Ostrogiškio vardu – *Ostrožskije vorota* ar *Ostrožska brama*. Juo labiau kad būtent už šių vartų prasidėjo Vilniaus „rusinų miestas“ (lot. *civitas rutenica*) ir nuo seno čia būta stačiatikių šventyklų.

Konstantino Ostrogiškio triumfas Vilniuje tuo nesibaigė. Jis ne tik iki mirties išlaikė didžiojo etmono titulą, o 1522 metais tapo dar ir Trakų vaivada. Lietuvos katalikiškąjį sparną ištiko šokas. Mat jau šimtmetį nuo Horodlės (1413) laikų galiojo draudimas stačiatikiams užimti svarbiausias valstybės dignitorijas – visų pirma Vilniaus ir Trakų vaivadijas bei kaštelionijas, taip pat Žemaičių seniūniją. Ir štai Žygimantas Senasis „už viso gyvenimo nuopelnus“ Trakų vaivada paskiria stačiatikį, o jau tai, kad ta pačia privilegija Konstantinas Ostrogiškis turi teisę sėdėti arčiau valdovo nei pirmasis dignitorius – Vilniaus vaivada, buvo kaip antausis šį postą užimančiam Albertui Goštautui, garsiajam Pirmojo Lietuvos Statuto iniciatoriui. Šis organizavo skundus, kūrė Konstantinui Ostrogiškiui nepalankią opinią. 1525 metų memoriale karalienei Bonai Albertas Goštautas rašė: „Jeigu Jūsų Šviesybė pažvelgtumėte į mūsų abiejų širdis, tai tarsi Dievas sužinotumėte, kad mano priešininko rusino [Konstantino Ostrogiškio] širdis yra veidmainiška, klastinga, apsimetėliška ir netiesi, dėl rusiniškos prigimties ir įpročių neturinti nė lašo ištikimybės valdovui, – širdis to, kuris yra įpratęs visada viena kalbėti, o kita savyje paslėpęs turėti.“ Ir Žygimantas Senasis turėjo Lietuvos didikams teisintis, kad jis tai daro tik Konstantinui Ostrogiškiui ir tik už ypatingus nuopelnus, vien išimties tvarka ir daugiau to nedarysiąs. Vis dėlto padarė tiek, kad Konstantinas Ostrogiškis įėjo į turtingiausių LDK didikų penketuką (pagal 1528 m. kariuomenės surašymą); nors vėliau šio penketuko sudėtis keitėsi, į jį vis tiek įėjo Konstantino Ostrogiškio įpėdiniai (pagal 1567 m. surašymą).

Konstantino Ostrogiškio iškilimas reikšmingas ir dar vienu aspektu. Iki šiol sunku paaiškinti, kaip ir kodėl Lietuvos elites nuo lietuvių kalbos perėjo prie lenkų. Įsivaizduokime XVI amžiaus pradžios Ponų Tarybą, kurioje rusiniškai prabyla 1514 metų Oršos mūšio didvyris Konstantinas Ostrogiškis. Jam kur kas paprasčiau tartis su Žygimantu Senuoju, kalbančiu lenkiškai, nei jo konkurentui Albertui Goštautui. Goštautas nori nenori turi mokytis lenkiškai – tai liudija ir jo lenkiška malda knygė. Tačiau, kol išmoks lenkiškai, veikiausiai bus priverstas kalbėti rusiniškai, kaip Konstantinas Ostrogiškis. Įžaidu... Maža to: Konstantinas Ostrogiškis pasiekė, kad Alberto Goštauto

inicijuotame Lietuvos Statute būtų pasakyta, jog jis skirtas ir „graikų“ tikybos žmonėms. Tad ar ne Konstantinas Ostrogiškis stačiatikių įtaką LDK pavertė tikinčios tolerancijos šaltiniu?

Religinėje plotmėje svarbia figūra tapo ir didžiojo etmono sūnus Vosylius Konstantinas (dar kitaip Konstantinas Konstantinovičius) Ostrogiškis.

Jis aktyviai įsitraukė į Bažnyčios gyvenimą, rūpinosi šventyklomis ir vienuolynais, susirašinėjo su stačiatikių patriarchais, dažnai kviesdavosi aukščiausius bažnyčios hierarchus pas save.

Siekdamas sustiprinti Stačiatikių Bažnyčios autoritetą jis įsitraukė į didelio masto švietimo ir leidybos projektus, kuriems skirdavo savo pastangas, laiką ir dideles lėšas. Taip buvo įkurtos mokyklos Turove, Voluinės Vladimire, Slucke bei Ostroge, pastarajame mokykla veikė kaip Ostrogo akademija, nes joje buvo dėstoma lotynų, graikų ir senąja slavų kalbomis, dėl to kartais mokykla dar vadinta „trikalbiu licėjumi“ arba „Voluinės Atėnais“. Svarbiausioje rezidencijoje buvo įkurta ir spaustuvė, kurioje 1581 metais išspausdinta vadinamoji *Ostrogo* (arba Fiodorovo) *Biblija* bažnytinė slavų kalba.

Vosylius Konstantinas Ostrogiškis dalyvavo sprendžiant Bažnyčių unijos klausimą, netgi pateikė universalios visų krikščionių unijos koncepciją, laiškuose popiežiui pageidavo „tikėjimo vienybės ir visų krikščionių santarvės“. Tačiau prieš pat 1595 metų Brasto unijos sudarymą, kai popiežiaus pasiuntiniai siūlė lokalų susijungimo variantą, iš tikrųjų Kijevo metropolijos perėjimą Romos popiežiaus valdžion, Vosylius Konstantinas pasuko radikalia stačiatikybės gynimo ir stiprinimo kryptimi, tapo „disidentu“ ir su bendraminčiais stačiatikiškais būrėsi ginti savo teisių, todėl jo valdomose latifundijose neatsirado unijai priklausančių šventyklų bei vienuolynų.

Vis dėlto LDK didžiojo etmono Konstantino Ostrogiškio istorinis vaidmuo radikaliai išryškina visos giminės istorinį reikšmingumą valstybei. To ištakų galima ieškoti jau XIV amžiuje, esama giminės atstovo (Vosylius Teodoraičio) sąsajų su Vytauto aplinka, kartais spėjama Ostrogiškius dalyvavus ir žuvus net lemtinguose mūšiuose – Vorskloje (1399) ir Žalgiuryje (1410). Šiaip ar taip, visa giminės istorija tarsi veda būtent prie Konstantino Ostrogiškio, įėjusio į patį iškiliausią ir siauriausią Lietuvos politinį elitą.

Tiesa, iki labai aukštų postų tuoj pat iškils stačiatikiškos kilmės Chodkevičiai, tačiau jiems padės tai, kad jie bus pripažinę neformalios bažnytinės unijos idėją. Konstantinui Ostrogiškiui tai buvo nebūdinga, jis liko ištikimas stačiatikybei, o jo sūnus Vosylius Konstantinas net pasidarė didžiausiu bažnytinės unijos priešininku. Vis dėlto senoji rusų istoriografija, priskirdama Ostrogiškiams „stačiatikybės gynėjų“ (rus. *revniteli pravoslavija*) titulą, užmiršo paminėti, kad LDK stačiatikiai priklausė ne Maskvos, o Konstantinopolio patriarchatui. Šią savarankiškos stačiatikybės tendenciją grindžia net funduojamų cerkvių stilius, liudijantis apie lotyniškosios ir bizantiško-

sios kultūrų sintezę. Kaip žinoma, bažnytinės unijos šalininkai Chodkevičiai siūlė gotikinių cerkvių (gotikinis plytų mūras su bizantiniu išplanavimu) statymo programą, kurios etalonu tapo Supraslio šventykla. Tačiau kaip tik šiuo stiliumi Konstantinas Ostrogiškis statydino ir Vilniuje (Švč. Mikalojaus ir Švč. Trejybės), ir Naugarduke (Boriso ir Glebo cerkvė), ir net nunešė gotiką iki savo tėvonijų – Ostrogo ir Mežyričo Voluinėje. Taigi labiausiai į rytus nutolusi gotika yra LDK. Liniją, jungiančią gotiką Vilniuje, Naugarduke ir Ostroge, galima pavadinti europinės reikšmės riba.

Liublino unija tarsi atitolino plačias Ostrogiškių tėvonijas Ukrainoje nuo Vilniaus. Ir vis dėlto liko giminystės (Ostrogiškiai vedybomis susigiminiavo su Radvilomis, Chodkevičiais, Kiškomis ir kitais), konfesiniai ryšiai. Garsiajam Maskvos spaustuvininkui Ivanui Fiodorovui atvykus į Lietuvą, iš pradžių jį priglaudė Zabluduve Grigalius Chodkevičius, taip konkuruodamas su Radvilomis. Tačiau toliau spaustuvininką Ostroge pradėjo globoti Konstantino sūnus Vosylius Konstantinas Ostrogiškis. Būtent ši globa davė tikrą knygos fenomeną – *Ostrogo Bibliją* (1581). Kaip minėta, šiek tiek vėliau Vosylius Konstantinas tapo didžiausiu Brastos bažnytinės unijos priešininku. Vilniaus „rusinų miestas“, kartu su metropolitu, tapo bažnytinės unijos centru, iš kurio buvo administruojami ne tik Lenkijos, o vėliau ir istorinės Vengrijos unitai. Tačiau būtent Vilniaus miestiečiai stačiatikiai, susitelkę į broliją, toliau išlaikė ryšius su analogiška brolija Ukrainoje, Lvove.

Ir pabaigai. Vilniaus senajame Naujamiestyje 1913 metais atsirado nauja dominantė – stačiatikių cerkvė, pavadinta Romanovų cerkve, taip pagerbiant Rusijos carų dinastijos 300-metį. Tačiau mažai kas žino, kad šios cerkvės statymo ištakos – 1908-ieji, kai buvo minimos Vosylius Konstantino Ostrogiškio mirties 300-osios metinės. Taip kilo mintis Vilniuje pastatyti cerkvę-paminklą ir jai suteikti šv. Konstantino vardą. Tačiau bestatant atėjo Romanovų dinastijos 300-metis ir cerkvei buvo suteiktas ne tik Konstantino, bet ir šv. Mykolo – Romanovų dinastijos pradininko – titulas. Taip Vosylius Konstantinas Ostrogiškis tapo Maskvos politikos simboliu. Tačiau to istorijoje niekada nebuvo. Vosylius, juo labiau jo tėvas, kūrė ne Maskvos, o Vilniaus ir Kijevo, LDK ir Abiejų Tautų Respublikos, o gal net Trijų Tautų Respublikos viziją.

Taigi Ostrogiškių vaidmuo regiono istorijoje – kaip ir Radvilų bei Chodkevičių – tai LDK erdvių jungtys arba integralumo prielaida. Tačiau kartu – ir LDK visuomenės bei kultūros įvairovės ženklas. Jei Radvilos – etninės lietuvių kilmės katalikai ir protestantai, jei Chodkevičiai – baltarusių kilmės evangelikai nuo Gardino ir Supraslio, iš stačiatikybės nujudėję į graikiškąją katalikybę, tai Ostrogiškiai – ukrainiečių kilmės stačiatikiai.

Ukrainiečiai Vilniuje dažniausiai pagrįstai ieško savo dainiaus Taraso Ševčenkos pėdsakų. Tačiau pridurkime: Ostrogiškių pėdsakai iš tikrųjų primena dar gilesnę Ukrainą Vilniuje...

DIDYSIS KARVEDYS
KUNIGAIKŠTIS
KONSTANTINAS
OSTROGIŠKIS

Vilnius politinėje didiko karjere

Kunigaikščiai Ostrogiškiai – *Ostrogo* herbo, rusiniškosios Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos (LDK), vėliau – Abiejų Tautų Respublikos (ATR) kunigaikščių giminė. Beveik trijų šimtų metų jos istorija apėmė devynias kartas (nuo XIV a. vidurio iki XVII a. pradžios). Ypač svarią padėtį valstybėje giminės atstovai užėmė XVI amžiuje–XVII amžiaus pradžioje. Tuomet Ostrogo kunigaikščiai lenkė daugelį LDK giminių ir pareigomis, ir turtais. Kaip nei viena kita giminė jie išsiskyrė karo tarnyboje: pasižymėjo kovose su maskvėnais ir totoriais, o XVI amžiaus pabaigoje ir su kazokais.

Kaip politikai buvo labai lankstūs. Ankstyvoji Ostrogiškių karta (XIV a. vidurys–XVI a. pradžia) buvo atsidavę Lietuvos didžiajam kunigaikščiui, sergėjo Lietuvos valstybės suverenumą, o antrosios kartos giminės atstovai (XVI a. vidurys–XVII a. pradžia) pasuko lenkiškuoju keliu – pasirinko ištikimybę Lenkijos valdovui ir ATR, saugojo jau LDK ir Lenkijos sąjungą. Tiesa, nei vienas iš Ostrogiškių niekada nenutraukė ryšių su Lietuva: jie čia turėjo asmeninių valdų, į LDK nutekėdavo jų dukterys, Lietuvoje turėjo nemažai patikimų bičiulių. Būdami rusinai, nuo XVI amžiaus vidurio sparčiai lenkėjo, tą rodė ir susiformavusi tradicija žmonas rinktis lenkes, dažniausiai katalikes. Ostrogiškiai išsiskyrė mecenatyste ir religine veikla. Iki XVI amžiaus vidurio jie buvo ištikimi stačiatikybei, rėmė ir globojo šį tikėjimą, jų pastatytos cerkvės skaičiuojamos dešimtimis ar net šimtais.

Kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis (apie 1460–1530 m.), didysis LDK etmonas (1497–1500, 1507–1530), Voluinės žemės maršalka (1507–1530), Vilniaus kaštelionas (1511–1522) ir Trakų vaivada (1522–1530) – neabejotinai iškiliausias giminės atstovas ir vienas įtakingiausių to meto valstybės politikų. Jo išpūdingi laimėjimai visai Ostrogiškių giminei ilgesniam laikui užtikrino svarbiausias pozicijas poli-

12

13

12. Kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis.
Dail. K. Aleksandravičius,
XVIII a. pabaiga

13. *Baklaj* – Ostrogiškių giminės herbas

tiniame LDK, vėliau Lenkijos elite. Dėl pergalių prieš totorius ir Maskvos kariuomenę Konstantinas Ostrogiškis išgarsėjo ne tik Lietuvoje ir Lenkijoje – amžininkų buvo vadinamas „Rusinių Scipionu“, – bet ir XVI amžiaus pradžios Europoje. Jo karinius gebėjimus pripažįsta ir itin kritiškai LDK karo vadų atžvilgiu nusiteikę, ypač lenkų, karo istorikai.

Lietuvių istoriografija

Nepaisant didelių Konstantino Ostrogiškio nuopelnų LDK, ypač karybai, lietuvių istoriografijoje jam neskiriama dėmesio. Iki šiol neturime šiam didžiajam LDK etmonui skirtos monografijos ar studijos lietuvių kalba. Kita vertus, straipsnius lietuviškoje mokslo populiarinimo ar edukacinėje spaudoje jau galime skaičiuoti dešimtimis.

Dar XX amžiaus pradžios ir tarpukario Lietuvos spaudoje pasirodė keletas straipsnių, vertinančių etmono nuopelnus LDK. Autoriai pateikė daugumą teisingus istorinius Konstantino Ostrogiškio gyvenimo faktus. Atidžiau nesigilinta tik į tikrąją didiko kilmę (Ostrogiškiai greičiausiai kilo iš Turovo-Pinsko Riurikaičių dinastijos), laikytas gudu. Svarbiausias visų lietuviškai rašiusiųjų tikslas buvo parodyti nelietuvių kilmės, be to, dar ir stačiatikio didžiojo etmono didvyriškumą ir patriotizmą Lietuvos atžvilgiu. 1908 metais kraštotyrininkas Mečislovas Davainis-Silvestraitis polemizavo su tuomet suaktyvėjusiu rusiškosios spaudos ir stačiatikių dvasininkų kvietimu įamžinti stačiatikio Konstantino Ostrogiškio atminimą – pastatyti jam paminklą Vilniuje. Lietuvių autorius sutiko, jog didikas buvo stačiatikis, tačiau „visai ne stačiatikių tikėjimo“, o „Lietuvos didvyris ir apgynėjas“. Neabejotinai dėl laikotarpio politinių aplinkybių, siekio sumažinti rusų įtaką Vilniaus kraštui, Davainis-Silvestraitis nebuvo tokios idėjos entuziastas, nors, jo nuomone, „nei lietuviai, nei lenkai“ nesipriešintų tokio paminklo statymui¹.

¹ M. Dovoina-Silvestravičius, *Šaltinis*, 1908, kovo 25, nr. 13, p. 202.

14

15

14. Kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio antspaudų kontūriniai piešiniai, 1508 ir 1520

15. Lietuvos didysis etmonas Jonas Karolis Chodkevičius. Dail. K. Aleksandravičius, 1789

16. Vilniaus panorama. T. Makowskio ofortas, 1600

1922 metais du išsamius biografinius didiko gyvenimo aprašymus pateikė knygotyrininkas Vaclovas Biržiška. Nors tuo metu Lietuvą, kaip nepriklausomą valstybę, pripažino daugelis pasaulio valstybių, tačiau 1919–1920 metais šaliai iškilo naujas iššūkis – nuo Lietuvos buvo atplėštas ir prie Lenkijos prijungtas Vilniaus kraštas. Jo praradimas skatino telkti visuomenę, ieškoti tinkamų naujų kovotojų pavyzdžių. Kilmė nelietuvio, stačiatikio etmono Konstantino Ostrogiškio asmenybė tam labai tiko. Biržiškos teigimu, „Lietuvos gynėjų tarpe šis etmonas turi pirmutinę vietą. Bet

p. 23 lietuvis, kaip Katkevičius, tas žmogus nebuvo. Kilimo gudas, tikybos stačiatikis, tas žmogus visa širdimi buvo pamylėjęs tą savo plačią tėvynę, kur gražiai ir taikiai sugyvendavo dvi tautos – lietuviai ir gudai.“² Tie patys dalykai pabrėžti ir kitame šio autoriaus straipsnyje, skirtame XV–XVIII amžių Lietuvos kariuomenės vadams: „[...] kilimo gudas, neišsižadęs savo tautybės, bet stipriais ryšiais suaugęs kartu su vakarų Gudijos dalim prie visos Lietuvos valstybės, jisai visą savo amžių gyvena aršiausiose kovose su rusais, nors šie ir kalbos, ir tikybos atžvilgiu galėjo būti jam arti-

² Kap. B. [V. Biržiška], Kastantas Ostrogiškis Lietuvos vyriausias etmonas (1460–1530), *Karys*, 1922, sausio 25, nr. 4, p. 37–38.

mesni.“³ Atsiliepdamas į šį straipsnį bibliografas Aleksandras Ružancovas pasiūlė Lietuvos gudų batalionui paskirti globėju „garsųjį mūsų tautietį žilos senovės, padengusios nenuvystama garbe Lietuvos valstybę, gudą, Lietuvos vyriausiąjį etmoną Kastantą Ostrogiškį“⁴. Vėlesnėse trumpesnėse informacinėse žinutėse ar publicistikoje taip pat pažymima didiko narsa kovojant su totoriais ir rusais. Pavyzdžiui, „seniau lietuviai neklausdavo, kiek priešų?, bet klausdavo, kur jie?“ kaip pavyzdys pateikiamos Konstantino Ostrogiškio vadovautos ir laimėtos kovos⁵. Tad ganėtina keista, kad palyginti mažai vietos Konstantinui Ostrogiškiui skirta lietuvių istoriografiją apibendrinusioje Adolfo Šapokos redaguotoje 1936 metų *Lietuvos istorijoje*. Nepabrėžiant didiko kilmės ar tikybos, jis paminėtas kaip Oršos mūšio laimėtojas, kartu pateiktas garsusis nežinomo autoriaus Oršos mūšį vaizduojantis paveikslas. Ir tiek.

Pokarinėje lietuvių išeivijoje pasirodė du didesni straipsniai, aptariantys etmono gyvenimo kelią ir pergalę ties Orša. Šis mūšis detaliau aprašytas Vandos Daugirdaitės-Sruogienės

³ Kap. [V.] Biržiška, XV–XVIII amž. Lietuvos kariuomenės vadai, *Mūsų žinynas. Karo mokslo ir istorijos žurnalas*, 1922, t. 3, nr. 9, p. 583–586.

⁴ Majoras [A.] Ružancovas, Pamiřštasis klausimas, *Karys*, 1922, vasario 9, nr. 6, p. 65–66.

⁵ P. K. „Tai kad mūsų nedaug...“, *Rytas*, 1935, balandžio 9, p. 3.

publikacijoje⁶. 1960 metų *Lietuvių enciklopedijoje* pateikti pagrindiniai Konstantino Ostrogiškio gyvenimo faktai. Tiesa, straipsnis baigiamas istoriškai neteisingu apibendrinimu dėl neva spartietiško didžiojo etmono gyvenimo būdo: „Šis turtingiausias Lietuvos didikas anais spartietišku papročiu laikais gyveno labai kukliai. Jo gyvenamųjų namų seklyčia turėjo ne dažytas grindis, koklių krosnį, languose stiklų vietoje popierių ar smaluotą drobę, o iš baldų – tik stalą ir suolus.“⁷ Taip greičiausiai norėta pabrėžti didiko atsidavimą Lietuvai.

Sovietmečio Lietuvoje rašyti apie prieš maskvėnus kovojusį XVI amžiaus didįjį etmoną buvo neįmanoma. Todėl tik pastaruoju dešimtmečiu pastebimas padidėjęs dėmesys Konstantino Ostrogiškio asmenybei ir jo laimėtam Oršos mūšiui. Šios pergalės svarbą aktualizavo Alfredas Bumblauskas Lietuvos istorijos sintezėje: mūsų nagrinėjo pagal jau minėtą

anoniminio dailininko pieštą *Oršos mūšio* paveikslą⁸.

p. 84

Platesnį straipsnį didžiajam LDK etmonui paskyrė Darius Baronas⁹, daugiausia dėmesio jis skyrė karinei didiko veiklai, jo pergalėms kovose su maskvėnais. Paminėtinas Mintauto Čiurinsko indėlis nagrinėjant Oršos pergalės recepciją ir atspindį to meto literatūroje ar menotyrinis Marijos Matuškaitės Konstantino Ostrogiškio palaidojimo tyrimas¹⁰. Didiko biografija tarp kitų didžiųjų LDK etmonų glaustai pristatyta Danutės Gruzdienės straipsnyje¹¹. Ir tai, neskaičiuojant dažnėjančių smulkesnių Oršos mūšio ir kovai vadovavusio didiko paminėjimų istorinėse sintezėse ar populariojoje spaudoje, galima sakyti, viskas.

⁶ V. Daugirdaitė-Sruogienė, Kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis ir Oršos mūšis 1514 metais, *Karys*, 1955, nr. 10, p. 292–295.

⁷ V.D.S., Konstantinas Ostrogiškis, in *Lietuvių enciklopedija*, Bostonas, 1960, t. 21, p. 245–246.

⁸ A. Bumblauskas, *Senosios Lietuvos istorija 1009–1795*, Vilnius, 2005, p. 225–227.

⁹ D. Baronas, Konstantinas Ostrogiškis – vienas geriausių karvedžių, *Veidas*, 2007, kovo 1, nr. 9.

¹⁰ M. Čiurinskas, Pergalės prie Oršos (1514) propaganda Europoje: šaltinių apžvalga, literatūriniai bei kultūriniai aspektai, in *Senoji Lietuvos literatūra*, kn. 21, 2006, p. 317–342; M. Matuškaitė, *Išėjusiems atminti. Laidosena ir kapų ženklavimas LDK*, Vilnius, 2009, p. 58–60.

¹¹ D. Gruzdienė, Konstantinas Ostrogiškis (1497–1500, 1507–1530), in *Lietuvos krašto apsaugos ministrai ir kariuomenės vadai*, t. 1: *LDK didieji etmonai ir sukilimo vadai*, Kaunas: Vytauto Didžiojo karo muziejus, 2008, p. 29–39.

Konstantino Ostrogiškio karjera Aleksandro Jogailaičio Vilniaus dvare

Konstantino Ostrogiškio politinė karjera klostėsi Kazimiero Jogailaičio ir jo sūnų Aleksandro bei Žygimanto Senojo valdymo metais. Dovanojimų buvo gauta iš Kazimiero Jogailaičio¹², bet prie didiko kilimo politinė hierarchija labiausiai prisidėjo Aleksandras ir Žygimantas Senasis. Pirmasis valdovas Konstantiną Ostrogiškį paskyrė didžiuoju LDK etmonu ir Lietuvoje sustiprino etmono, kaip karo vado, reikšmę. Žygimantas Senasis, aukštai vertindamas sėkmingą didiko vadovavimą, netgi apėjo kai kuriuos LDK teisinius barjerus – stačiatikį didiką paskyrė Trakų vaivada. Išskirtinį šio valdovo pasitikėjimą didiku pastebėjo amžininkai. Karalienės Bonos gydytojas italas Valentinas 1530 metais rašė: „Tai buvo garbingas vyras, drąsus ir lydimas sėkmės: užsitarnavo, kad jį būtų galima vadinti karaliaus tėvu, o Jo Karališkoji Malonybė

¹² Pvz., išlikusioje Kazimiero Jogailaičio dovanojimų knygoje yra įrašas, kad [1489 m.] birželio 2 d. kunigaikščiams Mykolui ir Konstantinui Ostrogiškiams duota 30 kapų grašių iš Voluinės Vladimiro muitų pajamų, žr.: *Lietuvos Metrika (1479–1491)*, kn. 4, *Užrašymų knyga 4*, parengė L. Anužytė, Vilnius, 2004, nr. 23.3, p. 82.

17

17. Aleksandro Jogailaičio laikų Seimas. Iliustracija iš *Jano Łaskio Statuto (1506)*; tarp kitų yra ir Karūnai priklausančių Rusios žemių herbai

20

gerbė jį labiau nei kitus. 64 mūšių nugalėtojas, 6 kartus patyrė nesėkmę, 3 metus buvo pančiuose įkalintas Maskvoje ir liko toks ištikimas savo graikų tikėjimui, kad rusinai jį laikė šventuoju. Jis gaudavo apie 26 tūkstančius auks[inų] ir dar papildomų pajamų, labai dosniai

dalytų karaliaus.¹³ Didiko karjeroje matyti

du ryškesni etapai: 1) Lietuvos didžiojo kunigaikščio Aleksandro Jogailaičio valdymas (1492–1500 m., kai Konstantinas Ostrogiškis pateko į maskvėnų nelaisvę) ir 2) Lietuvos didžiojo kunigaikščio bei Lenkijos karaliaus Žygimanto Senojo valdymo pradžia (1507–1530).

Bene svarbiausia vieta, kurioje buvo priimti daugelis kunigaikščio Konstantino Ostrogiškio išskirtinai aukštą politinę karjerą nulėmusių sprendimų, buvo LDK sostinė. Kaip tik Žemutinėje pilyje, reziduojant Lietuvos didžiajam kunigaikščiui Aleksandrui bei jo broliui Žygimantui Senajam, buvo pasirašyti dokumentai, kurie suteikė išimtinę teisę stačiatikiui Konstantinui Ostrogiškiui patekti į valdantįjį LDK elitą, tapti Ponų Tarybos nariu, įvairių kitų aukštesnių ir žemesnių pareigybių ir dvarų savininku. Atvykus į Vilnių vienam iš valdovų, didikas pagal galimybes stengėsi ilgesniam laikui pasilikti Vilniaus dvare. Vilnietiškas itinerariumas Konstantino Ostrogiškio gyvenime užėmė iš tiesų svarbią vietą: Vilniaus dvare jis užtardavo savo žmones, dalyvaudavo valdovų teismų ar Vilniaus seimų darbe bei įvairiuose kituose politiniuose LDK ar valdovų šeimos reikaluose. Vilnius buvo svarbus ir didžiojo LDK etmono nekilnojamojo turto bei religinio patronato kontekste. Didikas LDK sostinėje ne tik turėjo nemažai nuosavo nekilnojamojo turto, kurį kiek galėdamas

¹³ W. Pocięcha, *Królowa Bona (1494–1557). Czasy i ludzie odrodzenia*, Poznań, 1958, t. 3, s. 94.

18

19

- 18. Aleksandras Jogailaitis. Dail. M. Bacciarelli, XVIII a.
- 19. Kazimiero Jogailaičio didysis antspaudas
- 20. Aleksandro Jogailaičio didysis antspaudas
- 21. Lietuvos Didžiosios Kunigaikštijos valdovų rūmai-rezidencija Vilniuje. Dail. P. Smuglevičius, XVIII a. pabaiga

21

22. Ostrogo pilis. Dail. N. Orda,
XIX a. antroji pusė
23. Vilniaus Šv. Mikalojaus cerkvė, funduota
Konstantino Ostrogiškio

plėtė, bet ir jo dėka Vilniuje iškilo Šv. Mikalojaus ir Švč. Trejybės bei buvo atstatyta Skaisčiausiosios Dievo Motinos cerkvės.

Ankstyvąją jaunystę kunigaikščio Ivano Ostrogiškio bei kunigaikščio Ivano Belskio dukters jaunesnysis sūnus Konstantinas praleido daugiausia Ostrogo dvare, kartu su broliu Mykolu tvarkė tėvoninių valdų reikalus. Pirmą istoriniuose šaltiniuose užfiksuota su juo susijusi žinutė – 1474 metų balandžio 12 diena, kai Konstantinas Ostrogiškis perėmė valdyti išnuomotą valdą¹⁴.

Dar būdamas jaunuolis atvykdavo ir į LDK sostinę Vilnių, kur Pilies ir Bernardinų gatvių rajone Ostrogo kunigaikščiai turėjo dvarą. 1486 metų gegužės 7 dieną abu broliai Vilniuje pasirašė nuomotų valdų grąžinimo dokumentą¹⁵.

XV amžiaus devintąjį dešimtmetį didikas jau kovojo su Krymo totoriais Podolėje, o 1492–1494 metais gerai pasirodė prasidėjusiame kare (pirmajame iš keturių) su Maskvos didžiąja kunigaikštija. Išsilaisvinusi iš totorių valdžios ir sustiprėjusi rytų kaimynė tuomet pradėjo savo didžiąją 175 metus užtrukusią (1492–1667) ekspansiją į Lietuvos žemes. XV amžiaus pabaigoje–XVI amžiaus pradžioje LDK teko atremti keturis karus: 1492–1494 metais, 1500–1503, 1507–1508 ir 1512–1522 metais. Būdamas nelaisvėje, Konstantinas Ostrogiškis negalėjo iki galo sudalyvauti antrajame kare ir trečiojo karo pradžioje. Kitose karo kampanijose jis pasirodė kaip itin sumanus vadas.

Dėl jau per pirmąjį karinį konfliktą su Maskva parodytų karinių gebėjimų kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis ėmė įgyti Aleksandro Jogailaičio pasitikėjimą. Tą rodytų 1494 metų balandžio 16 dieną ir gegužės 8 dieną Vilniuje valdovo pasirašyti dokumentai, suteikiantys didikui solidžią Polonės ir

¹⁴ *Archiwum książąt Lubartowiczów Sanguszków w Sławucie*, (toliau – AS), wyd. Z. L. Radziwiński, t. 1, Lwów, 1887, s. 113.

¹⁵ *Ibid.*, s. 84.

VILNA LITVANIAE Metropolis.

1. Das heyl. stadt.	4. Der Lincow.	11. Die Wierowia kirch.	18. Die Kath. kirch.
2. Das stadt.	5. Das Pilsch. kirch.	12. Die Bischof. kirch.	19. Das Schloß.
3. Die jar. Kriemhild kirch.	6. Die Trakaiten kirch.	13. Die S. Jozef kirch.	20. Die S. Jozef kirch.
4. Die stadt kirch.	7. Die Wierowia kirch.	14. Die S. Jozef kirch.	21. Die S. Jozef kirch.
5. S. Barbara kirch.	8. Die S. Jozef kirch.	15. Die S. Jozef kirch.	22. Die S. Jozef kirch.
6. Der Schloß kirch.	9. Die S. Jozef kirch.	16. Die S. Jozef kirch.	23. Die S. Jozef kirch.
7. Der Kony. stadt.	10. Die S. Jozef kirch.	17. Die S. Jozef kirch.	24. Die S. Jozef kirch.

kitas valdas Voluinėje¹⁶. Iš šių ir kitų dokumentų matyti, kad tų metų pavasarį ir vasarą Konstantinas Ostrogiškis nuolat buvo Vilniuje, dalyvavo sprendžiant bylas valdovo teisme¹⁷. Toliau stiprėjusią jo padėtį Vilniaus dvare patvirtina tai, kad šis didikas aktyviai dalyvavo Aleksandro vedybų su Maskvos didžiojo kunigaikščio Ivano III bei Sofijos Paleolog dukra Elena reikaluose. Ši santuoka turėjo sustiprinti 1494 metų liepą sudarytą LDK ir Maskvos taikos sutartį, kartu pagerinti abiejų valstybių santykius. 1495 metų sausį Lietuvos valstybės sieną peržengė maskvėnų delegacija, lydinti kunigaikštę Eleną. Aleksandro Jogailaičio vardu šią delegaciją pasienyje, Markovo miestelyje, pasitiko lietuvių diduomenės atstovai. Amžininkai, aprašę Maskvos kunigaikštės Elenos sutiktuvių ceremoniją, nurodė, jog tarp kitų elito narių buvo ir Konstantinas Ostrogiškis, atlydėjęs būsimąją valdovę į Vilnių. Jis pasirinktas neabejotinai ir dėl to, jog buvo stačiatikis ir kilmės kunigaikštis. Didikas taip pat dalyvavo sausio 18 dieną Vilniuje įvykusiose valdovo sutuoktuvėse:

p. 26

„Markove didžiąją kunigaikštę didžiojo kunigaikščio vardu pasitiko maršalka Stanislovas Strumila, kunigaikštis Konstantinas Ostrogiškis, kunigaikščiai Ivanas ir Vosylius Glinskiai; su jais buvo 60 žmonių palyda. [Maršalka] didžiojo kunigaikščio vardu atsiuntė didžiai kunigaikštytei vežimą; jis buvo išmuštas skarlatu, grindys aptrauktos žaliu aksomu, vežime buvo šešios pagalvėlės sėdėti, aptrauktos aksomu, vežimas buvo pakinkytas aštuonetu pilkų žirgų; žirgų plėškės aptrauktos raudonu aksomu, sagtys, žiedai, plėškių ir kamanų iškilimai paausuoti. [Maršalka] pasakė, kad didysis kunigaikštis atsiuntė jį patarnauti didžiai kunigaikštytei ir lydėti ją iki Vilniaus. Ponai ragino

¹⁶ AS, pod. red. Z. L. Radzimińskiego, t. 1: 1366–1506, Lwów, 1887, s. 243–244.

¹⁷ 1494 m. balandžio 9 d. valdovas, dalyvaujant abiem broliams Ostrogiškiams, priėmė sprendimą jų ir Mikitos Čapličiaus byloje; 1499 m. birželio 2 d. didikas tvirtino valdovo nutarimus Ivaškai Paškevičiui ir Polocko valdovui, žr.: *Lietuvos Metrika*, kn. 5 (1427–1506), *Užrašymų knyga* 5, parengė A. Baliulis, A. Dubonis, D. Antanavičius (tekstai lotynų kalba), Vilnius, 2012, nr. 12, 223, 225, p. 43, 139–140.

24. Vilniaus miesto planas. Iš G. Brauno ir F. Hogenbergo atlaso, 1581

25

26

25. Medininkų pilies griuvėsiai.
Dail. N. Orda,
XIX a. antroji pusė
26. Šv. Stanislovo ir
šv. Vladislovo katedra
Vilniuje
27. Šiuolaikinio Vilniaus
panorama,
Švč. Mergelės Marijos
Ėmimo į dangų cerkvė

didžiąją kunigaikštę persėsti į vežimą; didžioji kunigaikštė į vežimą nepersėdo ir liepė bojarinams perduoti savo atsakymą. [...] Medininkuose bojarinai ėmė pykti ant ponų, kad neduoda jokios žinios apie sutuoktuvių apeigas. Pasitarę tarpusavyje, ponai pasiuntė pas didįjį kunigaikštį poną Joną. Jonas sugrįžo iš Vilniaus su didžiojo kunigaikščio atsakymu ir sutiko didžiąją kunigaikštę Nemėžyje šeštadienį; [...] Didysis kunigaikštis pasitiko didžiąją kunigaikštę per tris varstus nuo miesto; [...] Pasiėkus miestą, didysis kunigaikštis liepė savo kunigaikščiams ir didikų vaikams nultipti nuo arklių ir sustoti prie didžiosios kunigaikštės tapkanos iš dešinės pusės; o didžiosios kunigaikštės bojarinų vaikai sustojo iš kairės pusės; pats didysis kunigaikštis jojo priešais tapkaną; tokia tvarka pasiekė miestą ir įžengė kartu į jį iki Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų cerkvės. Didžioji kunigaikštė pasuko į šią cerkvę, o didysis kunigaikštis – į Šv. Stanislovo bažnyčią. [...] Didžioji kunigaikštė iš cerkvės pasuko į katalikų bažnyčią pas didįjį kunigaikštį. Priešais ją ėjo šventikas Foma su kryžiumi rankose ir kryžiumi ją laimino. Prie bažnyčios didžiąją kunigaikštę pasitiko vyskupas su kryžiumi rankose, kryžiumi ją palaimino ir pasuko atgal į bažnyčios vidų ir sugrįžo į savo vietą. Didysis kunigaikštis su didžiąja kunigaikšte irgi užėmė bažnyčioje savo vietas. [...] Po sutuoktuvių didysis kunigaikštis nuėjo į savo kambarį, o didžioji kunigaikštė su bojarinų žmonomis – į kitą patalpą.¹⁸

¹⁸ Памятники дипломатических сношений Московского государства с Польско-Литовским, издал Г. Ф. Карпов, Сборник императорского русского исторического общества, т. 35, С. Петербург, 1882, т. 1, с. 185–187.

27

